

2013 szeptember Tanulmány

Sárközy Tamás: A „vezérdemokrácia” kormányzásának jellemzői

I. Az inga kilengéséről

A második Orbán-kabinet kormányzásáról szélsőségesen pozitív és negatív értékelések egyaránt elhangzanak: „évszázadok óta a legjobb, valóban nemzeti kormány” az egyik oldalról – a „szervezett felvilág maffiakormánya”, kalóz-, illetve kannibálkormányzás a másik oldalról. Egyben azonban a vélemények megegyeznek: ez a kormányzás *alapvetően más*, mint a rendszerváltozás utáni húsz év kormányzása. Ahogyan Kéri László kifejezi: negyedszázados vergődés után egy új rendszer megteremtésének kísérletével állunk szemben, amelyet egyes hívei már az unió más országai által követendő „magyar modellnek” is neveznek.

Mint más írásaimban igyekeztem bizonyítani, szerintem a magyar újkapitalizmus 1990 óta folyó kormányzásában a *túlzások dialektikájával* találkozunk, az inga kileng, nem találtuk meg még a *középutat*, nevezetesen a valóban modern és egyben európai kormányzást.

Sólyom László megalapozottan állítja: a rendszerváltozás nagy sikere a többpártrendszerű parlamenti demokrácia és a polgári piacgazdaság békés megteremtése. Az Európai Unió tagjai lettünk. Ugyanakkor a rendszerváltozás utáni húsz évben *túlhangsúlyozódott az* (egyébként szerintem elvileg helyes) *evolúció*, a folyamatos átmenet, amelyben a diktatórikus rendszer után érthető demokratikus düh, a jogok túlértékelése és a kötelezettségek eliminálása, a joggal való visszaélések eltűrése dominált, túlépítettük a demokratikus jogállamot, az ellenhatalmakat. A jogalkalmazás, illetve a társadalmi gyakorlat elszakadt ettől a felépítménytől, az állam túl passzívvá vált, a piac láthatatlan kezének hatásait túlértékelték. Így a kormányzásban a 2000-es évek elejétől igen jelentős *hatékonyságdeficit* állt be. A választók ezt 2010-ben látványosan megbüntették, és kétharmados többséghez juttatták az akkori ellenzéket.¹

A 2010-ben hatalomra került Fidesz–KDNP-pártszövetség viszont szerintem *átesett a ló túloldalára*. Az evolúció teljes tagadásával (nem is volt valódi rendszerváltozás, a baloldali kormányzás elárulta a hazát, a magyar állam és a nemzetgazdaság összeomlott – „sötét múlt”) permanens *forradalmat* hirdetett. *Alapvető változás* kell a politika, az államélet, a gazdaság és a társadalom minden területén. „Új időszámítás kezdődik.” Az egész világ átalakul. Már a világválság miatt is erős államot kell kiépíteni, ezt gyorsan és a lehető legnagyobb

határozottsággal kell megvalósítani, mégpedig jelentős fiatalítással, a más gondolkodásmódhoz szokott idősebb nemzedékek államszervezetből való kiszorításával. Erre a megszerzett kétharmados parlamenti többség lehetőséget is ad. A hatalmat nem szégyellni kell, hanem százszázalékosan élni kell vele. E felfogás eredményeként viszont szerintem az Európai Unióban fennálló átlagnál *alacsonyabb szintűvé vált a magyar jogállamiság*, elhalkult a jogvédelem, *csökkentek az államhatalmi egyensúlyok*, ezért viszonylagos demokráciadeficitről beszélhetünk. Az államszervezetet túlcentralizálták, a jogot tisztán a politika eszközeként tekintik, *törések támadtak a jogbiztonságban*. A jelenlegi államvezetés ténylegesen a prezidenciális rendszer alapján működik, *alapelve a hatékonyság*, illetve a politikai siker, adott esetben a jogállamisági eszme rovására.²

Úgy gondolom, hogy egyik kormányzati felfogás sem helyes. A kormányzást *a hatékonyság és a jogállamiság összeegyeztetése*, egymással párhuzamos fejlesztése, elmélyítése jellemezze. Aligha helyes, ha az impotenciát némi erőszak váltja fel.

A Fidesz választási programja nem sokat árult el arról, hogy mi lesz a változtatás lényege – ebben a programban még az alaptörvény megalkotása sem szerepelt. Több mint három év után azonban már *objektív tények* alapján megállapíthatók a második Orbán-kormány működésének *alajjellemzői*, amelyek tárgyilagos elemzése alapján az is eldönthető, hogy hol és milyen mértékben van szükség a jövőben változtatásokra.

II. A jelenlegi kormányzati struktúra és technológia alapvonásai

1. Az átfogó változás kormányzati stratégiája

A kormányzás a fülkeforradalmon és a *nemzeti szabadságharcon alapul*. A 2010-es választások győztesei szerint a rendszerváltozás „zavaros folyamatát” le kell zárni, a nyolcéves balliberális kormányzás végképp az a szégyenteljes múlt, amely szétzilálta a magyar államot, kiszolgáltatotta az országot az idegen multinacionális vállalatoknak és bankoknak, majd 2008 és 2010 között az államcsőd szélére juttatta Magyarországot.³ A bűnös az alaptörvényben is megbélyegzett MSZP mint kommunista utódpárt, no meg a kozmopolita balliberális értelmiség. (Bűnbak nélkül nincs modern kommunikáció, amely a jó és a gonosz harcára egyszerűsíti le a politikát.) Meg kell újulnunk. *Átfogó, radikális változásokra* van szükség az állam szervezetében és működésében, valamint az államháztartás valamennyi alrendszerében az egészségügytől a szociálpolitikán át a felsőoktatásig. Villámháborús taktikát követünk. Ehhez pedig új emberek kellene, még a hagyományos konzervatívok sem jók most számunkra (lásd a zömmel jobboldali beállítottságú vezető bírók kényszernyugdíjaztatását). Nem kell párbeszédet folytatni, nem kell megegyezni senkivel, a *megegyezés a gyengeség jele*. Erőt, magabiztosságot kell sugározni. Most aztán tényleg egész pályás letámadás kell, vállalni kell a konfliktusokat (konfliktusdemokrácia). Részletekben – ha nagyon kell – lehet

engedni, de a végcél, az változatlan. Harcolni kell, győzni kell – mindent alakítsunk át, hogy tényleg ki kelljen dobni az eddigi telefonkönyveket, megszakítva a kialakult informális kapcsolatokat. A politikában a siker legitimál (Körössényi András). A megszerzett parlamenti kétharmad nem fog örökké tartani, sietni kell. Még keményebben *folymatni kell*, amit 1998 és 2002 között tulajdonképp már elkezdünk.⁴ Belpolitikailag a hatalmunk gyakorlatilag korlátlan, az unióval pedig csak elharcolgatunk valahogy. (Hozzákezdünk, majd meglátjuk – Bonaparte Napóleon.)

A sietség persze sok esetben átgondolatlan, ad hoc döntésekre vezet, kapkodásra és állandósult módosítási kényszerre. A kormányzás kiszámíthatatlan, bizonytalanság keletkezik. A forradalmi hév pedig elvileg helyes döntések eltúlzását eredményezheti. No de az „álmok álmodói” számára a lehetőségek elvileg korlátlanok (játszik még a magyar fociválogatott világbajnoki döntőt, lesz Budapesten olimpia).

2. *Etatizmus*

A változások motorja az *államgépezet* legyen, amelynek az élére kerültünk. Nekünk küldetésünk van. Az állam útján tudjuk elérni az átfogó változást, megteremteni az „új világot”. Az állam hozza létre a „*centrális erőteret*”, és egyben a „*nemzeti együttműködés*” új rendszerét. A centrális erőterben pedig mi vagyunk. Nincs többé dualizmus – jobb és bal vetélkedése. Tőlünk jobbra és balra kis pártocskák tevékenykedjenek. Vezetésünkkel erős állam kell, „*jó kormányzás*”. Más típusú parlamenti munka, másfajta államigazgatás. Nem lehet piaci automatizmusokra bízni az ország sorsát, és gazdasági érdekcsoportok sem ejthetik többé foglyul az államot. A nép akaratából tartós országvezetésre vállalkoztunk, a konszenzusos demokráciát a többségi demokráciára, a versengő demokráciát vezérdemokráciára váltjuk fel – Orbán Viktor kijelentése szerint tíz következő kormány gazdasági mozgásterét kívánja behatárolni.

3. *Nacionalista kormányzás*

A kormányzásban döntő jelentőséget kap a nemzeti értékek-érdekek „védelme”. A kormány folyamatosan hangsúlyozza a nemzeti elkötelezettséget, a nemzetállami *szuverenitást*, a magyar múlt történelmi vívmányait, a nemzeti tradíciók fontosságát.⁵ A kormányzás hangsúlyozott része a *nemzetpolitika* (külön miniszterelnök-helyettessel), a Trianonnal elszakított „nemzetestek” támogatása, az anyaországgal való „lelki egység” hangsúlyozása (lásd a külföldön élő magyarok állampolgárságának és választójogának rendezését). A patriotizmus, a hazaszeretet természetesen *nem kifogásolható*, minden ország kormánya a nemzeti érdekek szolgálatára hivatott. A nemzeti tradíciók is fontosak. Csak a gyakori *túlzások* bírálhatók, a nemzeti giccs, az európai közös érdekek lebecslése, a szomszéd országokkal való felesleges konfliktuskeresés, más népek sértegetése (például a román kormányzás primitívnek nevezése, mert gátolta Nyírő József újratemetését Székelyföldön – azaz saját államterületén – a magyar Országgyűlés Hivatala mint önkényes „sír gondnok” által). Nem lenne szükség „*nemzeti szabadságharcra*” azon Európai Unió ellen, amelynek mi is tagjai vagyunk (ez nem zárja ki a nemzeti érdekek

védelmét, az udvarias és érvekkel alátámasztott tárgyilagos vitát). A keleti piacok felé való nyitás gazdaságpolitikája is helyes, de ez sem eltúlzandó (a dekadens süllyedő Európával szemben a *keleti szél* hangsúlyozása), és semmiképp sem jelentheti a keleti diktatórikus rendszerek átvételét (azért Kínában kommunista rendszer van), és gazdasági előnyöket Keleten sem baltás gyilkosok állami hőssé válása segítségével útján kellene szerezni. Helyes a nemzeti öntudat, nem kell hajbókolni senki előtt, de ez nem jelentheti a magyar beruházások többségét támogató Európai Unió vezetésének sértegetését (lásd az uniót úgy vezeték, mint egy „vidéki kócerajt”). Keleties politikai kultúrára nincs szükségünk, az *európai magyarság* fokozatos megteremtése a valódi magyar érdek. Nekünk belátható időn belül Németország lesz továbbra is a legnagyobb gazdasági partnerünk, oda megy exportunk java. (Célszerű tehát visszafogni a háborgó önérzetet, és nem sértegetni mondjuk Angela Merkel aszszonyt.) Fiataljaink túlnyomó többsége is Nyugaton akar dolgozni, és nem Szaúd-Arábiában. És tud is, tudniillik a magyar állampolgár ma már hivatalosan uniós állampolgár (is). A magyar állami szervek jelentős mértékben beépültek az uniós szervrendszerbe – lásd a versenyhivatali kapcsolatokat vagy az európai egységes bűnüldözési rendszert. Ez a folyamat szerintem irreverzibilis, megfordíthatatlan – a magyar zászló mellett ott lobog az unió zászlaja is (bár egyesek megpróbálták levenni, illetve a székellyel helyettesíteni).

Természetesen ezzel a realitással tisztában van a kormányzat is, ezért kettős „játszmát” folytat („igen, de nem”). Brüsszelben hangoztatja az európai elkötelezettséget, itthon viszont rájátszik az idegenellenes „évszázados állampolgári beállítottságra” (Tölgyessy Péter) – bajainknak, balsorsunknak a külföld az oka, most nem Moszkva, hanem Brüsszel.

4. A politikai kormányzás dominálása

Minden kormányzás eo ipso politikai. Ugyanakkor a kormányzás politikai jellegét sem szabadna eltúlozni. A modern kormányzás ugyanis *három elem komplex egységéből* áll: közpolitika + a központi közigazgatás irányítása + az alapvető közintézmények menedzselése. A politikai elem eltúlzása – amely az Orbán-kormány alapvető, egyébként büszkén vállalt jellemzője – hiba, mert a *technokrácia*, a *szakértelem lebecsülése*, a szakértői bürokráciával szembeni bizalmatlanság, az apparátus kvázi ellenségnek tekintése *lerontja a politikai döntések végrehajtásának hatékonyságát*. (Persze az öncélú bürokráciát, a helyes politikai döntések hivatalnokok általi elszabotálását sem kell eltérni.) Hiába hoz helyes célokért döntéseket a politika, ha a megfelelő előkészítés hiányában voluntarista a megoldás, illetve ha elmarad vagy alacsony szintű a végrehajtás. *A politikai döntésinfláció is káros*, hiszen azt nem tudja követni a végrehajtásra hivatott apparátus. Végül a közigazgatás és a közintézményi irányítás középszinten is burjánzó öncélú átpolitizálása, a politikai hűség szakértelem fölé emelése (lásd Csurka István: a szakértelem olcsó bolsevista trükk) szétzilálja a végrehajtó hatalmat, és visszaüt a politikai döntéshozatalra. A kormányzati közpolitika pedig nem lehet azonos a pártpolitikával, a közérdek sokszor különbözik a pártérdektől.

A politikai kormányzás túlzott elsődlegességét jól tükrözi a *kormányzat alkotmányfelfogása*. Véleményem szerint indokolt volt az új, törvénybe foglalt alkotmány létrehozása a korábbi résztörvényekkel, illetve alkotmánybírói precedensjoggal fejlesztett alkotmányozás helyett – voltaképp már 1996-ban erre törekedett az akkori balliberális koalíció is. (Persze a rendszerváltozás utáni alkotmány – függetlenül

az 1949-es számozástól – csak jó adag demagógiával nevezhető sztálinistának. A félrevezető 1949. évi XX. törvényszámot egyébként 2000-ben Dávid Ibolya is meg akarta változtatni – ezt a pártok elvetették.) Az új alkotmánynak az lett volna a feladata, hogy *lezárja* a rendszerváltozás korszakát. Ez meg is történt. De ahelyett, hogy a húsz év alatt kialakult plurális társadalmat, demokratikus intézményrendszert és piacgazdaságot konszolidálta volna ez az alkotmány (az én reményeim szerint a túlzások leépítésével), az alaptörvény a Fidesz „új honfoglalásának” és államképének szimbolikus ideológiai alapdokumentuma lett a jogállami elemek jelentős korlátozásával.

A német Grundgesetz mintájára *alaptörvénynek* nevezett új alkotmányt minimális társadalmi konszenzusra sem törekedve *félíg kész állapotban* áthajtották 2011 húsvétján a parlamenten (hiszen feltámadtunk), telerakva napi politikai elemekkel. A rövid távú politikai kérdések nem valók az elvileg évtizedekre szóló alkotmányba, de a kormánykoalíció – és ezt a gyakori alaptörvény-módosítás is jelzi, a negyedik alaptörvény-módosítás pedig szinte új alkotmánnyal ér fel – az alaptörvényt igen helytelenül aktuális politikai eszközként használja, lásd például az MSZP megbélyegzését, a hajléktalanok ügyének vagy a hallgatói szerződések problémájának alkotmányba való emelését. A legdurvább az Alkotmánybíróság által alkotmányellenesnek minősített törvények alkotmányban való rögzítésének (ún. felemelés) politikai-jogi trükkje, hiszen az Alkotmánybíróság magát az alaptörvényt (és annak módosításait) szerintem sem bírálhatja felül. Ennek következtében azonban az alaptörvény sem stabil – tulajdonképp Kerényi Imrének kicserélhető lapokkal ellátott formában kellett volna az önkormányzatok vagy az iskolák asztalára helyeznie. Az alkotmányozás nem lehet a politikai hatalomépítés pusztá technikája. Az állandó változtatások az alaptörvény értékét csökkentik, annak elvileg valóban „gyémántszilárdságúnak” kellene lennie (már készülődik az ötödik alaptörvény-módosítás – ha kell, az EU nyomása miatt, akkor módosítunk, de persze azzal, hogy az eredeti szövegünk volt a helyes, és csak „fogcsikorgatva” engedtünk).

5. A populáris médiamarketing- kormányzás eltúlzása

A modern kormányzás szükségképpen médiamarketing-kormányzás, amely meghaladva a korábbi parlamenti ún. elitkormányzást, közvetlenül az „*emberekre*”, a választókra irányul („emberközpontú populizmus”). A médiamarketing- kormányzás jellegéből fakadóan szükségképp populáris, igen *leegyszerűsített nyelvezetű*, sokszor frázisok ismételtetéséből, Amerikából átjött politikai show-műsorokból, televíziós vetélkedőkből áll. Szél ellen nem lehet... de a médiakormányzást sem szabadna eltúlozni. A tényleges kormányzati „termék”, a valódi eredmény nélküli üres kormányzati kommunikáció, a hamis kormányzati sikerpropaganda – amennyiben tartós – bumerángxként üt vissza a kormányzatra, amely ezáltal *elveszti hitelességét, a közbizalmat* (ez Magyarországon egyébként is hagyományosan igen alacsony). A jelenlegi kormányzásban túlbujánzik a tömegkommunikáció. Lehet társadalmi konzultációkat tartani, de nem ilyen gyakran, és nem ennyire primitíven (hát persze hogy akár aláírással is támogatja a lakosság a rezsicsökkentést), és ez végképp *nem helyettesítheti a szakmai érdekképviseletekkel való valódi* (nem formális és végképp nem utólagos) *egyeztetést*, a civil szervezetek észrevételeinek tényleges figyelembevételét az érdemi politikai döntéshozatalban (lásd az unió „civilekkel partneri kormányzás” igényét). A populizmus körébe tartozik például a sport nemzetstratégiai ágazattá nyilvánítása, egyébként indokolt támogatásának mértéktelen eltúlzása és különösen a „futballvallás” kialakítása – a magyar embernek különös tehetsége van a labdarúgáshoz. (Ezt azonban úgy harminc év óta

ügyesen titkolja.)

6. A népszuverenitás elvének érvényesítése az államhatalmi egyensúlyok háttérbe szorításával

A jelenlegi kormányzat a *népszuverenitás* elvét kiemeli, ami az *Országgyűlés legfőbb államhatalmi szerveként való szerepének helyreállításával* jár (természetesen nem a szocialista korszaknak megfelelően, de ugyanazzal az eredménnyel). E felfogás szerint az Országgyűlés az egyetlen állami szerv, amelyet a választók közvetlenül választanak, tehát a *legerősebb legitimitációja* van. Ha pedig a választók valamely pártnak a parlamentben kétharmados többséget biztosítottak, akkor annak – a következő választásokig – lényegében *korlátlan törvényhozási hatalmat kell biztosítani*, beleértve az alkotmányozást is. Az Országgyűlés által hozott törvényeket csekélyebb legitimitású állami szervek, amelyek vezetői-tagjai ráadásul az Országgyűlés általi választással kapják meg tisztségüket, nem bírálhatják felül (az Alkotmánybíróság nem felsőháza a parlamentnek – Kövér László).

A 2011-es alaptörvény beszél az államhatalmi ágak *elkülönítéséről*, de *nem az egyensúlyáról*. Nincsenek igazi fékek. Mint mondják: az Alkotmánybíróság nem az Országgyűlés felettese, hatáskörét korlátozni kell. A kormánytól független szervek élére pedig az Országgyűlés szinte magától értetődően politikailag a kormányzó pártoknak megfelelő személyeket állít, általában saját soraiból. E felfogásnak megfelelően a bírósági hatáskört intézményesen csökkentik (lásd az egyházi elismerés Országgyűléshez vonását), a jóval a rendszerváltozás után kinevezett vezető bírókat kényszernyugdíjazzák, a kormányzat vezetői adott esetben nyíltan bírálják bírósági ítéleteket. Lásd a „gyalázatos ítélet” kifejezést a miniszterelnöktől az Országgyűlésben egy olyan ítéletre, amely a kormányzati szerv által nem módosított – hibás, de hatályos – jogszabályt alkalmazott. A „gyalázatos ítélet” időközben jogerőssé vált, mert a felsőbb bíróság is jóváhagyta – a bíróságnak ugyanis a hatályos jogszabályt kell alkalmaznia és nem az embereknek állítólag tetsző ideológiai tételeket. (Egy bíró – ha tényleg bíró – nem tud sem az „emberek”, sem a „bankok” oldalára állni.)

Az ellenhatalmak „elcsendesítését” és a politikai elemek elsődlegességét a *személyi döntések* is jelzik. Kifejezetten pártpolitikus a köztársasági elnök (Áder János) vagy az Állami Számvevőszék, illetve (volt) a médiahatóság elnöke. (Ez a Kúria vagy az Országos Bírósági Hivatal elnökéről, avagy a legfőbb ügyésztől nem mondható el – jobboldalhoz köthető személyek, de neves szakjogászok.) Az Alkotmánybíróságba országgyűlési képviselőket, illetve az alkotmánybírói követelményeket tulajdonképp nem is teljesítő személyeket nyomtak be. (A kellő politikai kultúra hiányát jelzi, hogy az alkotmánybíróvá vált képviselők olyan ügyekben is eljárta, amelyeket az Országgyűlésben megszavaztak.) Nem nagyon tudok arról, hogy bármely országban valaha is egy valamikori szűk szakkollégista baráti kör tagjai foglalják el az ország legfontosabb közjogi státusait. (Mi tiltja ezt, mi ezzel a baj? – kérdezik. Tényleg teljesen törvényes, de hát valahogy mégiscsak „ciki” a „régimódi”, azaz ortodox polgári kultúra alapján.)

7. De facto prezidenciális kormányzás – vezérdemokrácia

Az új alaptörvényben az államszervezet felépítése alig változott, de gyakorlatilag a magyar államszervezet a *francia típusú szemiprezidenciális rendszerhez* hasonlóan működik. Ténylegesen Orbán Viktor *kiemelkedik a kormányból* (ezt persze a már 1990-ben bevezetett ún. *kancellári kormányzási* felállás nagymértékben elősegíti) és a törvényhozó és végrehajtó hatalom összeolvasztásával („majd én csinálom nektek törvényt”) tulajdonképp „*több kormányt*” (Lázár János) irányít. Az első a *formális kormány*, amelyet Navracsics Tibor vezet, de amelyet a 2010 óta létszámában ötszörösére növelt, jelenleg Lázár János által irányított *miniszterelnökséggel* a miniszterelnök állandó kontroll alatt tart. A miniszterelnök egyes általa fontosabbnak vélt ügyeket rendszeresen ki is emel a kormány hatásköréből (kormánybiztosok, miniszterelnöki megbízottak), sőt az is több esetben előfordult, hogy meghozott kormánydöntést Orbán Viktor utólagosan megváltoztatott. A második kormány a Fidesz *parlamenti frakcióvezetése* (most Rogán Antallal az élén), amellyel Orbán Viktor kiegészítő-korrigálja a formális kormányt. Rendszeressé vált az ún. *frakciótörvényhozás*, amikor is formálisan egyéni képviselői indítványok alapján hoznak igen bonyolult törvényeket (lásd adótörvények), kikerülve még a kormányon belüli államigazgatási egyeztetést is. „Vesszen a bürokrácia!”, nekünk gyors reagálású, „*rajtaütésszerű*”, különleges sürgősségű törvényhozásra van szükségünk. Ez a gyakorlat azonban *jogalkotási káoszhoz* vezet, az előkészítetlen, a jogalkotási törvénybe ütköző, sürgősséggel tárgyalt, utolsó percben módosító indítványokkal megváltoztatott tartalmú törvényeket rendszeresen újra és újra módosítani kell. (No de a kétharmad folytán az alaptörvényt is akkor módosítjuk, amikor akarjuk, akár hetente is.) Végül azt is hozzá kell tenni, hogy Orbán egy harmadik hatalom élén is áll, a Kubatov Gábor által professzionista módon vezetett igen centralizált és zárt *pártapparátus* főnöke is, amellyel inkább az informális, illetve utcai megmozdulásokat tudja irányítani. (Lassan elindul Brüsszelbe a „Békemenet”.) Mindez persze nyugat-európai kormányoknál is elő-előfordul. A politológiai értelemben vett prezidenciális jelleg Nyugaton is erősödik (mégpedig tisztán parlamentáris kormányforma esetén is), de természetesen a törvényhozó és végrehajtó hatalom ilyen mértékben nem olvad össze, és a demokratikus hagyományok folytán az *önkontroll-önkorlátozás is jóval nagyobb, mint nálunk*. (Megjegyzem, hogy a prezidenciális kormányzás alaptörvénybe iktatása is felmerült 2010–2011-ben, de végül az informális prezidenciális kormányzás mellett döntöttek.)

A médiamarketing-kormányzás pedig a prezidenciális *kormányzás perszonalifikálását* jelentősen segíti, és ezzel Orbán Viktor bőséggel él is (heti rádióinterjúk, rendszeres televíziós fellépés). Orbán karizmatikus vezető, ún. *vezérdemokráciát* (ezt a kifejezést tudomásom szerint először Körössényi András használta) valósít meg, hívei mintegy prófétaként hisznek benne. Orbán személyisége igen alkalmas erre, alulról jött, rendkívül tehetséges politikus elsőrendű politikai érzékkel, szimattal – lényegében csak Gyurcsány Ferenc megfelelő médiaképes ellenfele a magyar politikai rétegben. Orbánnak jól áll a tekintélyes vezetői szerep, politikai mítoszteremtő. Sugárzik belőle az országépítő erő (lásd az árvízvédelmi média-jutalomjátékát). Kitűnően adja el a válságba került világ átalakítására irányuló, meglehetősen vulgáris víziókat. Empátiát, rokonszenvet tud ébreszteni, bármikor képes ugyanarról az adott közönséghez-partnerhez igazodva igen meggyőzően mást és mást mondani. Nagy a stresszelviselő, támadásokat tűrő képessége is. A Fidesz zárt Orbán-párt, a kormányzás stílusát is Orbán konfliktust kedvelő harcos természete határozza meg (csatár van a csúcson). Orbánnak nem kenyere a nyugodt, kiszámítható államvezetés. Válságra, katasztrófahelyzetekre van szüksége – ekkor van valóban elemében. Az orbáni vezérdemokrácia egyébként igen hasonlít Bethlen István „irányított demokrácia”-elképzeléséhez. Orbán modora, kiszólásai pedig Tisza Kálmán érdes stílusára emlékeztetnek.

8. A végrehajtó hatalom hagyományos német–oszátrák rendszerébe francia és angol államszervezeti elemek beépítése a prezidenciális kormányzás szolgálatában

A de facto prezidenciális kormányzás megvalósítása érdekében a második Orbán-kormány jelentős mértékben *angol*, illetve *francia* elemeket illesztett be, a rendszerváltozás után nagyjában-egészében változatlanul maradt hagyományos *minisztériumi rendszerbe*. Nevezetesen *kevés csúcsminisztérium* működik, belül politikai államtitkárokkal fogott szakterületekkel – az államtitkárok mintegy az angol junior miniszterekre emlékeztetnek. A *nyolc* minisztériumban csak a külügy és a honvédelem hagyományos felépítésű, a belügy az igen kiszélesített rendvédelmi ügyeken túl (polgári belső titkosszolgálat, katasztrófavédelem, büntetés-végrehajtás) fogja az önkormányzatokat, az építésügyet, sőt részlegesen a közmunkát és a vízügyet is. Az igazságügy pedig viszonylagosan háttérbe szorult az államigazgatás átalakítására koncentráló és a korábbi Miniszterelnöki Hivatal számos teendőjét is átvevő hatalmas Közigazgatási és Igazságügyi Minisztériumban. A gazdasági minisztérium bekebelezte a pénzügyet (alatta hatalmas hivatalok – Tervezési, Munkaügyi stb.), mellette a fejlesztési minisztérium az infrastruktúra túlnyomó többségét (például közlekedés) fogja. Ezt egészíti ki két „erőforrás-minisztérium”, nevezetesen a természeti erőforrás (lényegében a mezőgazdaság és élelmiszer-gazdaság, beolvasztva a környezetvédelmet), illetve a humán erőforrás-minisztérium, utóbbihoz az egészségügy, szociálpolitika, családpolitika, oktatás, kultúra, társadalmi felzárkóztatás, ifjúságpolitika és sport egyaránt tartozik politikai államtitkári irányítás mellett. A minisztériumokban parlamenti politikai államtitkárok is működnek, és meglehetősen csekély szerepet játszik a szinte láthatatlan közigazgatási államtitkár (jól mutatva az apparátus szerepének lebecsülését). A helyettes államtitkárok többsége is a közigazgatási államtitkár helyett a szakterületi politikai államtitkárokhoz tartozik – a helyettes államtitkárok száma 2010 óta jelentősen megemelkedett.

Ez a minisztériumi felépítés szintén a *politika elsődlegességét* jelzi, egyben módot ad a miniszterelnöknek, hogy a miniszteren átnyúlva, közvetlenül a szakterületet „fogó” államtitkárt irányítsa. Amit pedig a miniszterelnök fontosnak tart, azt sok esetben *kiemeli* a minisztériumból, és a Miniszterelnökséghez rendeli. Ennek kirívó példája Szijjártó Péter mint külügyi és külgazdasági államtitkár a külügy rovására, de kormánybiztosok, illetve miniszterelnöki megbízottak egész sora lát el speciális feladatokat (például a sportberuházások kormánybiztosai). Orbán Viktor lényegében az általa könnyebben átfogható *kabinetkormányzást* valósítja meg, nyolc tárcával rendelkező és egy-két tárca nélküli miniszterrel. A minisztériumok kézben tartását jól jelzi, hogy a kormányulást előkészítő közigazgatási államtitkári értekezleten a Miniszterelnökséget vezető államtitkár elnököl, és bár a második Orbán-kormány igen erős *szervezeti és személyi stabilitást* mutat, a Miniszterelnökség szerepének növekedése egyértelműen megfigyelhető (az induló létszám megtöbbszörözése, ide került a hírszerzés, a Külgazdasági Hivatal és a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség is).

A központi közigazgatásban pedig a „francia” centralizáló elem dominál, az államigazgatási szerveket *integrálni*, az erőforrásokat *koncentrálni* kell. A köztisztviselői kar kettéoszlik: *kormánytisztviselőre* és egyéb köztisztviselőre, ehhez járulnak az egységesített közszolgálatban harmadikként a közalkalmazottak. A megyékben a politikus (általában országgyűlési képviselő) *kormány megbízottak* irányítása alatt létrejöttek a kormányhivatalok, amelyekbe – egyébként szerintem helyesen – a korábbi minisztériumi dekoncentrált szervek jelentős részét beolvasztották. Az önkormányzatokról jelentős mértékben leválasztották a közigazgatási feladatokat, ezzel kiürítették őket. A megyei kormányhivatalok kvázi kirendeltségeiként létrejöttek a *járásai kormányhivatalok* is – a járások újrászervezésével kiépült egy az

egész országot átfogó centralizált *kormányzati államigazgatási lánc*. A kormányhivatalok elvileg törvényességi felügyeletet látnak el, másodfokú hatóságok, de mint ahogy politikai természetű vezetésük mutatja, ténylegesen a területi és települési önkormányzati hatalmat csökkentik. A számos helyes elemet is tartalmazó Magyar-program a politikai vezetésű *centralizált államigazgatás teljes kiépítését* kívánja megalapozni a helyi önkormányzati közigazgatás háttérbe szorításával. Adósságrendezés kapcsán („ürügyével”) a megyei közintézmények többsége is a kormányzati láncba került. A 3200 helyi önkormányzat Magyarországa – részben szerintem elvileg helyesen, de túlzott mértékben – 2013-ra megszűnt, a területi-települési önkormányzatok integrálódtak az egységes államszervezetbe.

A közigazgatási *személyzeti politika* általános átalakításra került. Az apparátus hihetetlenül megfiatalodott, ez eleinte szakmai színvonalcsökkenéssel járt (persze lassan egyre jobban beletanulnak). Átalakították a köztisztviselő-képzés és -továbbképzés egész rendszerét, létrejött a kiemelt anyagiakkal gazdálkodó Nemzeti Közszolgálati Egyetem. (A közszolgálat fejlesztésében szerintem Navracsics Tibor jelentős eredményeket ért el, természetesen az adott politikai koncepció keretében, lásd e-közigazgatás, stratégiai hosszú távú koncepciók stb.)

A keményen központosított és *pártos személyzeti politikát* követő államigazgatás kiegészítéseként – a tisztán civil *érdekképviseleteket kiszorítva* – *félállami-félcivil köztestületek* is szerveződnek politikai vezetéssel. Ilyen például a sportfinanszírozást centralizáló, a szabadidősportot is beolvasztó Magyar Olimpiai Bizottság vagy a Magyar Tudományos Akadémia ellensúlyozásával felállított Magyar Művészeti Akadémia, és előkészületek történnek a Magyar Pedagógusi Kar köztestületként való felállítására is (kényszertagsággal).

Megemlíteném, hogy a kormányzati államigazgatást kiegészíti a jegybank és az ún. *önálló szabályzó hatóságok* egyre bővülő köre (az induláskor felállított média- és hírközlési, illetve adatvédelmi hatóságok nemrég egészültek ki az energiahatósággal). Ezek a szervek közvetlenül az Országgyűléshez tartoznak, de a törvényhozó és végrehajtó hatalom jelenlegi összecsúszása folytán nem valós ellensúlyok a kormánnyal szemben.

9. Félpiaci-félállami gazdaságra való törekvés

Az új alaptörvényből *hiányzik* a korábbi magyar gazdasági alkotmányosság alaptétele, a *szociális piacgazdaság* és a *tulajdon* is megszűnt alapjogként funkcionálni. A világválságra hivatkozva (a válságot szinte örökké tartó jelenségnek tekintik) a szabályzórendszert összevisszarángatják, „akcióznak”, távolodva a piacgazdasági gondolkodásmódtól.

A kormánykoalíció abból indul ki, hogy a kétharmados parlamenti többséget eredményező választási győzelem feljogosítja mind a gazdaság, mint a humán-civil élet irányítására, kulcspozíciói átvételére, sőt a javak újraelosztására. Ennek érdekében különös szerepet adnak az állam gazdasági beavatkozásának, mégpedig a „jó állam” a „jó kormányzás” koncepciója alapján, amelyet a Fidesz think-tankje, a Századvég Alapítvány keretében dolgoztak ki.⁶

Magyarországon még *nincs* orosz típusú „*államkapitalizmus*” (Felcsuti Péter – ez valóban modell, lásd Belorussziát, Ukrajnát vagy Azerbajdzsánt), de a piacgazdaság mechanizmusába egyre több a kormányzati beavatkozás, így *sajátos félpiaci-félállami gazdaság* alakul ki, amelyet Tölgyessy Péter *irányított nemzeti kapitalizmusnak* nevez. Az állam a kormányzati ideológia szerint persze a magyar (kis)emberek érdekében avatkozik be a gazdaságba (lásd a rezsi-csökkentés propagandáját), mégpedig sokszor a *multinacionális vállalatokkal* szembeni, illetve *bankellenes* érveléssel. Ez a gazdaságpolitika azonban szintén kétarcú, hiszen ezzel párhuzamosan a már letelepedett multik többségét (főleg a termelővállalatokat és elsősorban az autógyárakat) *stratégiai megállapodásokkal* köti magához a kormány, részükre számos gazdaságpolitikai előnyt biztosítva torzítja a piacot. A kormány rendszeresen túllép a már megkötött szerződéseken, adott esetben sértve a magántulajdont (lásd a magánnyugdíjpénztárak államosítását vagy a takarékszövetkezetek „integrálását”). Általános törekvése az *állami tulajdon viszonylagos növelése* („terjeszkedő állam”), amelynek persze az uniós tagságunk miatt erős nemzetközi korlátai vannak. Természetesen piaci eszközökkel, megfelelő vételárral is lehet a magyar nemzeti – azaz állami – tulajdont gyarapítani (a külföldiektől „visszaszerezni”), de a kormányzat ezt lényegében ingyen vagy nagyon alacsony áron óhajtja, mégpedig azzal az érveléssel, hogy eddig milyen sok profitot vittek ki az országból a külföldiek. Ez az érvelés viszont részben többségében nem megalapozott (mert a külföldi bankok, illetve multinacionális szolgáltatók jó része az európai átlagnál valóban nagyobb profitja jelentős részét magyarországi beruházásokra használta fel), részben szemben áll a piacgazdaság működésének lényegével.⁷ A kormányzat nem finnyás: a költségvetési hiány csökkentése érdekében onnan vesz el pénzt, ahol még van, mégpedig egy újszerű, igen kiterjesztően értelmezett „*közteherviselési*” ideológia alapján.

A kormányzat a 2010-es jelentős választási győzelem mindenre feljogosító ideológiája alapján *teljesen normálisnak* tartja hívei térfoglalását a gazdasági, illetve a tág értelemben vett kulturális életben (a politikai zsákmányszerzés elvének általános alkalmazása). Nyíltan támogatja egyes hozzá kötődő nagytőkés csoportok vállalkozásait, a „nemzeti nagytőkét”, nem szégyelli a közbeszerzések pártosságát, a trafikpályázatok pedig zömmel a holdudvar kisembereinek javadalmazását szolgálták (jön még esetleg a nemzeti patika vagy a nemzeti kocsmák is?).⁸ De a térfoglalás általános a művészetben, a sportban, lényegében mindenütt a civil világban, amely utóbbi intézményeit az ún. civil törvénnyel viharos gyorsasággal átrendezték. Ez is *büszkén vállalt politikai akció*, amelyet egyáltalán nem szégyellünk. Nem adunk semmit, minden a miénk, mert a választásokon erre minket feljogosított a nép. Eddig a szellemi életben „ballib” túlsúly volt, most ez kiegyensúlyozzuk, sőt fölényt szerzünk mindenütt, a Fraditól a Nemzeti Színházon át a Ludwig Múzeumig. A személyi ügyek sokszor brutális intézése pedig valóban alkalmas a félelemkeltésre.

Szerintem túlzás persze ezt a törekvést „szervezett felvilágnak”, „gengszterkormányzásnak” nevezni, de a „másik Magyarország” hívei iránti tolerancia valóban nem észlelhető a kormánypártok oldaláról. Kétségkívül tapasztalhatók „udvari beszállítókra” vagy „vazallus értelmiségi elit” kialakítására irányuló tudatos kormányzati akciók is, és az is tény, hogy a kormányzat nem nagyon tartja vissza magát a tőle távol vagy szemben álló erők elleni fellépés terén. (Így volt ez már Kéri vagy Stumpf visszaemlékezései szerint a szakkollégiumban is.) Ezért nevezi Magyar Bálint a Fideszt „politikai ragadozónak”⁹. A kormányzásnak igazából nem része a valódi politikai kultúrából következő *önkorlátozás*, nyilvánvalóan elválasztják a mindennapi erkölcsöt a politikai erkölcstől, amely utóbbi szerintük jóval többet megenged a mindennapi életben érvényesítendő erkölcsnél. A szerencsejátékgép-üzemeltetés, illetve a hulladékszállítás újraszabályozása is azt sejteti, hogy a kormányzat tudatosan törekszik a piac újrafelosztására: a régi vállalkozók helyére a „mi embereink” jöjjenek. (Mindenki azt kapja, amit érdemel – Lánczi

András.) Az új honfoglalásnak gazdasági alapot kell teremteni – ez a Tamás Gáspár Miklós szerinti „mélyállam” a Fidesz államon kívüli gazdasági bázisa az ugyancsak szakkollégista Simicska Lajos vezetésével.

10. A jog eszköznek tekintése – a jogállamiság lebecsülése

Az alaptörvény ugyan deklarálja, hogy Magyarország jogállam, de ténylegesen a kormányzat *gondolkodásmódja jelentős mértékben nem a hagyományos értelemben vett jogállami felfogás* szerint alakult, tudniillik a *jogot* egyértelműen *politikai eszköznek* tekintik. A lényeg a politikai cél elérése, és ha kell, túllépünk az eddigi – európai jogi kultúrából eredő – jogszabályi korlátokon. A nemes cél az általuk vélelmezett közjó, az emberek érdeke szentesíti az eszközt. Aki a célt akarja, annak az oda vezető eszközöket is helyeselnie kell, még ha azok esetleg erkölcsileg kifogásolhatók is. A rule of law helyett order and law, mégpedig a mi rendünknek és a mi jogunknak kell érvényesülnie.

Ez a gondolkodásmód lebecsüli a *jogi stabilitást, a jobbiztonságot*, szakít a francia forradalom után kétszáz év alatt kialakult európai jogállamisági felfogással. *Jogszabályözönt* zúdít a társadalomra (2011-ben 210, 2012-ben több mint 220 törvényt alkottak, amely törvényinflációhoz a kormányrendeletek, -határozatok, miniszteri rendeletek özöne járul). Ugyanakkor a rendkívül alacsony technikájú, kellően nem előkészített jogszabályok *állandósult módosításra szorulnak* – a 2012-ben alkotott törvények több mint harmada a 2010 májusa után hozott törvények módosítása. A túlpörgetett, zaklatott, sokszor a gondolatnál is gyorsabb jogalkotás, a törvény-előkészítésben tapasztalható káosz viszont szinte megoldhatatlan feladatok elé állítja a jogalkalmazást, nehezen állapítható meg a hatályos jog. (Tacitus: a túl sok jogszabály a korrupt köztársaság sajátossága.) A kormányzat 2010-es, saját jogalkotási törvényével is állandósultan ellentétes jogalkotási gyakorlata Áder Jánost is „novációra” készítette. Az államfő gyakorlata az alaptörvényben foglalt politikai, illetve alkotmányossági vétó mellett kifejlesztette az ún. *technikai vétót* – a jogalkotási törvénybe, illetve házszabályba ütköző vagy más technikai fogyatékossgal rendelkező egyes törvényeket is (no persze nem mindent, lásd a földtörvényt) visszaküldi megfontolásra az Országgyűlésnek. A jogalkotási hajrát és a törvénydömpinget kormányzati oldalról a nagy társadalomátalakítási célkitűzéssel indokolják. Jelentős társadalmi-gazdasági átalakításhoz valóban törvényhozási boom szükséges. De az alaptörvény és a sarkalatos törvények után a további jogalkotási hullámokat semmi sem indokolta, és mint mondtam már, a törvények jó része módosítás, a rajtaütésszerű törvényhozás kényszerű korrekciója.

Mondjunk tényeket, ahogy ezt a kormányzat minden bíráltnál megkívánja. A jogállamiság egyik legsúlyosabb sérelmét jelenti szerintem az *Alkotmánybíróság gazdasági hatáskörének alaptörvénybe emelt jelentős korlátozása*. Ez azt jelenti ugyanis, hogy a kormányzat tudatosan gazdasági alkotmányosságot sértő törvényeket kíván hozni, és eleve hosszabb időtávon mentesíteni kívánja magát – például amikor a magántulajdont korlátozza – minden alkotmánybírósági kontrolltól. Amikor is az Alkotmánybíróság – szinte magától értetődően – megsemmisítette a végkielégítésekre visszamenően kivetett 98 százalékos adót, az Országgyűlés azonnal cselekedett, és jelentősen korlátozta az Alkotmánybíróság gazdasági hatáskörét. A visszaható hatály tilalma egyébként jó kétszáz éve az európai jogi kultúra egyik alapköve, és a strasbourgi európai emberi jogi bíróság is egyértelműen kimondta, hogy e törvény az általános nemzetközi jogba ütközik.

Ugyancsak a jogállami gondolkodás hiányáról tanúskodik az a szintén az alaptörvénybe emelt passzus, hogy ha alkotmánybírósági, bírósági, avagy nemzetközi bírói fórum elmarasztalja a magyar kormányt, és annak kártérítést kell fizetnie alkotmányellenes vagy nemzetközi szerződésbe ütköző intézkedéséért, akkor ezt „hozzájárulásként” be lehet szedni a lakosságtól. Más szóval nem mi hoztunk rossz döntést, nem mi hibáztunk, a bíróságok ítéletei sújtják a magyar embereket. Végül hivatkoznék arra a törvényre, amellyel utólagosan legalizálták a dinnyekartellt, arra kényszerítve a versenyhivatalt, hogy az európai versenyjog alapszabályai ellenére szüntesse meg az eljárást a kormányzati felbujtásra megszületett kartell szereplőivel szemben. (E jogszabály egyébként a jövőre nézve is lehetővé teszi a kormányzati felkérésen alapuló mezőgazdasági kartellezést – voluntarista politikai jogalkotás.)

Általános jellemző, hogy a kormányzat – akár visszaható hatályú törvényekkel is – rapid látványos megoldásokat keres, ahelyett hogy kihasználná a rendelkezésre álló törvényes jogalkalmazási lehetőségeket. Például az ún. pofátlan végkielégítések ellen a Ptk. 200. §-a alapján peres úton is fel lehetett volna lépni semmisség címén, de ez a kormánypártoknak túl lassú, inkább törvénnyel azoktól is vonjuk el a végkielégítést, akik ahhoz megalapozottan jutottak hozzá. Az pedig, hogy az Országgyűlés alkotmányosan hatályon kívül helyezi az Alkotmánybíróság alaptörvény előtt hozott döntéseit, látványos jogi abszurdum („alkotmányellenes alkotmányozás”), hiszen magától értetődő és nem igényel törvényt, hogy az Alkotmánybíróság az alaptörvény után csak az olyan korábbi döntéseit alkalmazhatja precedensként, amelyek nem ellentétesek az alaptörvénnyel.

11. A pragmatizmus és az ideológia vegyítése meglehetősen „férfias” stílussal

A kormányzásra *hihetetlenül erős pragmatizmus jellemző*. Ami tegnap még igaz volt, holnapra már elfelejtjük, és másként cselekszünk. Orbán Viktor tavaly Bécsben üzletemberek előtt brutálisnak nevezte a magyar bankadót, és ígéretet tett eltörlésére, majd néhány hét után az Európában kirívóan legmagasabb bankadót a kormány véglegesítette, és akár tíz évig is alkalmazni kívánja (bár korábban éppen ennek ellenkezőjéről állapodott meg a bankszövetséggel). A kormányzatnak mindig igaza van, legfeljebb kommunikációs hibát vétettünk, az intolerancia jegyében velünk szemben megalapozott bírálat nincs, csak „balliberális hazaárulás” vagy tájékozatlanság, félreértés. A kormányzat a konfliktuskeresés jegyében kedveli a *verbális agressziót*, a durva kiszólásokat, a nem szokványos – valóban „*keleties*” – *rendteremtési módszereket*, amelyeket a legmodernebb PR-technikával valósít meg. Ez a radikalizmus, ez az arroganciába sokszor átcsapó „férfias stílus” (G. Fodor Gábor) nyilvánvalóan a jobboldali konzervatív, valóban kereszténydemokrata meggyőződésű entellektüeleknél is visszataszítást szül (lásd Solymosi Frigyes megnyilvánulásait), de sok „egyszerűbb” embernek tetszik – jól odamondogatott a mi „brahis” Viktorunk az amerikaiaknak, ennek a Merkelnek stb. Voltaképp nem vagyunk gyarmat. A beolvasás hasznos belpolitikai eszköz, sokszor alkalmas a *rövid távú szavazatmaximalizálásra* – lásd az időközi választások nagy Fidesz-győzelmeit úgy egyharmados részvétel mellett.

Ezt a kormányzati stílust azonban igen konzervatív, a nemzeti múltba révedező ideológiai alapozással valósítják meg – „előremennek a múltba” a szimbolikus politizálással. Az alaptörvényt a magyar történelmi alkotmány közelebből nem részletezett vívmányai alapján kell

értelmezni (ez persze jogalkalmazási bizonytalanságot kelt, mert senki sem tudja, melyek azok). Az alaptörvény tele van a tételes jog fölé emelkedő tradicionális elvekkel-értékekkel, amelyeket egyesek az ún. keresztény természetjog rehabilitálásaként értékelnek. No de ebből „jogszerű jogbizonytalanság” keletkezik. Átértékelődik a Horthy-korszak, amelynek – és ez történelemhamisítás – már nem a sváb Herczeg Ferenc az írófejedelme, hanem a nyilas parlamentben képviselősködő Nyíró József, illetve a Romániában még mindig háborús bűnösnek tekintett Wass Albert. (A mesterkéeltség persze látszik: egy kormánypárti politikus Nyíró József hőségét, Uz Bencét is erdélyi írónak gondolta.) Voltaképp idetartozik a „Magyar Köztársaság” jelentős költségekkel Magyarországra való átkeresztelése is, miközben persze államformánk továbbra is köztársaság maradt. Ha a politikai cél ezt kívánja, a költségek nem számítanak. (A bírók kényszernyugdíjazása eddig is már több mint hárommilliárdjába került az adófizetőknek.)

Az arrogancia, a durva stílus a rajtaütésszerű akciózással együtt ebben a közpolitikai felfogásban nem egyszerűen technológia, hanem *tartalmi elem*. A kormányzat láthatóan élvezi saját vagányságát, odamondogatását, különböző trükkjeit. Ne áltassuk magunkat, a sikeres kormányzáshoz egy kis machiavellizmus, modern szóval élve, csibészség is hozzátartozik (éppúgy, mint az élsportban), de ezt sem szabadna eltúlozni. Annak a futballistának, aki állandóan feldobja magát a tizenhatoson belül, bizonyos idő után akkor sem ítélnék büntetőt, ha tényleg szabálytalankodnak vele szemben. A vagányság pedig sohasem csúszhat át átfogó tisztességtelenségbe, esetleg politikai kriminalitásba.

III. A jövő? Van kiút?

Az előző tizenegy ismerv alapján látható, hogy a második Orbán-kormány valóban más típusú kormányzást valósít meg, mint ami a rendszerváltozás után Magyarországon kialakult (unortodox kormányzás). A parlamenti kétharmadot „*alrendszerváltozásra*” használta fel, ami azt jelenti, hogy a polgári többpártrendszerű államszisztémán belül maradt ugyan, de a korábbi, elvileg szuperjogállamból *korlátozottabb jogállamot* épített ki, az Európában uralkodó átlaghoz képest nacionalistább, etatistább kormányzást valósít meg, csökkentett piacgazdasággal. És ehhez a „*fél-rendszerváltozáshoz*” – az ország demokratikus hagyományainak hiánya miatt is – eddig megszerezte a lakosság jelentős részének, a választópolgárok választásokon megjelenő többségének a támogatását.¹⁰

Ez a kormányzati működés egyértelműen átfogó politikai koncepción alapszik – a Századvég „iskolában” kialakított – megfelelő elméleti alátámasztással.¹¹ A részletek a megvalósítás folyamatában változhatnak, néha – főleg az uniós tagság miatt – rászorulunk a visszavonulásra, de az csak taktikai jellegű lehet, a stratégia, a végcél változatlan. Ezért is kell a hatalmunkat – különböző trükkökkel – *bebetonozni* (lásd a választási rendszert), hogy a „haza” (azaz mi) ne kényszerüljön ismét úgy ellenzékbe, mint 2002-ben. Miután pedig elképzelhető, hogy a 2014-es választások után már nem lesz kétharmadunk, minél többet most belenyomunk az alaptörvénybe, illetve a kétharmados ún. sarkalatos törvényekbe (lásd az ún. átmeneti törvény alaptörvény-módosítással – szőröstül-bőröstül – alaptörvénybe

nyomását). Ha kiderül, hogy ez nekünk sem jó, akkor majd módosítunk – ez persze *jogalkotói felelőtlenség*, és hosszabb távon nyilvánvalóan hátrányos a közérdek szempontjából. A gyorsaság is tudatos tehát.

Ez a politikai koncepció természetesen *éles kritikát* vált ki – hozzá kell tenni, nemcsak szocialista, illetve liberális körökben, hanem a *hagyományos jobboldali konzervativizmus* képviselői között is. Ugyanakkor a hazai ellenzék egyelőre nagyon gyenge. Ahogy én látom 2013 nyarán: igazából az MSZP egyelőre nem tud valódi baloldali alternatívát nyújtani a választóknak, valóságos harmadik középerő még alig tudott kialakulni, a liberális oldalon pedig csak pártkezdeményezések találhatók. Szárszó is bizonyította: az értelmiség jelentős része persze morog, de ki figyel oda a „szárszói matuzsálemekre”. Az időközi választásokat a kormányerők nagy fölényrel nyerik, legfeljebb a bizonytalanok táborának állandósult növekedése jelenthet esetleg veszélyt a Fidesz–KDNP-pártszövetségre. Politikailag tehát ez a kormányzás a választók körében nem *vitásan* sikeres, az igen magasan maradt tömegtámogatás pedig legitimáló erő a finnyás tojásfejűekkel szemben.

Más a helyzet az Európai Unióban és az Egyesült Államok kormányköreiben, valamint a globális nemzetközi pénzpiac tekintetében. Ebből főleg az uniós bíróságok zavarják a kormányzást, mert annak *erős negatív anyagi vonzata* van, illetve lehet. Azt, hogy Barack Obama elnök nem jön Budapestre, kibírjuk valahogy. Ha a kipaterolt IMF olcsóbb, de ellenőrzéssel járó hitelei helyett jóval drágábban a piacról, államkötvények kibocsátásával finanszírozzuk magunkat, azt is elviseljük. Ha azonban már a CDU elnöke, Angela Merkel kancellár mondja azt, hogy „jó útra” kellene téríteni a magyar kormányzatot, vagy a legjobboldalibb német párt, a CSU képviselője lemondja Münchenben a Kövér Lászlóval való találkozást, azt már nem lehet figyelmen kívül hagyni.

A magyar kormánynak tudomásul kell vennie, hogy az Európai Unió ma már nemcsak gazdasági közösség, hanem Amszterdam, Nizza és különösen Lisszabon után már egy *sajátos államszövetség* (réggi kategorizálással konföderáció), amely a polgári társadalmak létrejötte óta kialakult európai jogi kultúra alapján *jogközösséget* (Rechtsgemeinschaft) képez. Ennek a jogközösségnek a középpontjában pedig a polgári forradalmak után évszázadokon át kialakított *jogállamisági eszme áll*, amit a gazdasági válság hatására sem kíván az államszövetség központi magva feladni, sőt azt elmélyíteni óhajtja. A jog nem egyszerűen politikai eszköz, a jogállamiság nem technika, hanem *önérték*. Lehet, hogy Európa hanyatlik, de azért – függetlenül az egyes krízisjelenségektől – nagy valószínűséggel az Európai Unió hosszabb távon sem fog összeomlani. Ebből adódik, hogy a magyar kormány gondolkodásmódja és az abból származó számos cselekedete az Európai Unió központi irányzata számára *elfogadhatatlan*. (Ezt bizonyítják a Velencei Bizottság dokumentumai és a Tavares-jelentés is.) Igaza van Orbán Vikornak: gazdasági oldalról (lásd költségvetésihiány-csökkentés) hiába tesz meg mindent, semmi sem jó nekik, mindig újat és újat követelnek. (Bár most kikerültünk a túlzottdeficit-eljárás alól, hiszen az unió betartja saját előírásait.) És ez mindaddig így is fog maradni, amíg a magyar kormány jogállamiság-felfogása és ezzel együtt kormányzati módszerei nem változnak. Mindig *más mércét* fognak velünk szemben alkalmazni, mint az uniós alapértékeket általában betartó többi tagállammal szemben, bár Románia és Bulgária láthatóan felzárkózik ebből a szempontból hozzánk. És arra hiába hivatkozunk, hogy egy-egy részletkérdésben más országok is tettek hasonló intézkedéseket (például különadók – arról persze nem esik szó, hogy a magyar bankadó a többszöröse az unióban alkalmazott legmagasabb bankadónak, emellett nem a nyereségre, hanem a banki mérlegfőösszegre szabják ki, azaz a tulajdont csökkentik), az *összképet* nézik, az alaptendenciát, amely alapvetően eltér az 1990 után kialakult és Nyugaton nagyra értékelt rendszertől.

Az Orbán-kormány természetesen nem vezetett be diktatúrát, nem önkényuralmi rendszert valósít meg, de általános jelleggel gyöngítette a jogállamiságot, a demokratikus alapjogokat (tulajdonjog, médiaszabadság, bírói hatalom), csökkentette a jogbiztonságot. És ma már ez számít az unióban elsődlegesen, még akkor is, ha egyes gazdasági intézkedésekkel (kötségvetési intézkedések, persze nem az ágazati különadókkal-illetékekkel) elégedettek. Az unió persze nem kívánja Magyarországot kívülről irányítani, gondnokság alá helyezni, pláne gyarmatosítani, de az európai alapértékek biztosítását megalapozottan elvárja, mint minden más tagállamtól.

Ha megvizsgáljuk a miniszterelnöknél és a magyar Országgyűlés többségénél felháborodást kiváltó Tavares-jelentést, abban többségben vannak az olyan közjogi bírálatok, amelyeket a magyar jogi szakirodalomban korábban már elhangoztak (persze tévedések, vitatható megállapítások is vannak a jelentésben). Orbán Viktor pedig olyan érveket hozott fel a Tavares-jelentés elfogadása ellen, amelyeket belföldön maga alkalmaz a legjobban – a többség ne kényszerítse rá akarátát a kisebbségre, ne éljen vissza hatalmával, ne politikai döntést hozzanak, a szerződéseket és a „procedúrákat” tessék betartani. Az unió parlamentje a Tavares-jelentés elfogadásával nem lépte túl a hatáskörét, hiszen bíráló megállapításokat, ajánlásokat természetesen tehet, ehhez nem kell az uniós alapszerződés külön felhatalmazása. A miniszterelnök pedig ismét azonosította magát és kormányát a magyar néppel, Magyarországgal: a kormányzást bíráló (nem támadó!) megállapítások Magyarországot támadják, annak népét sértik. 12 Az Országgyűlés EU-ellenes határozata nagy siker a „talpasoknál”, de feleslegesen rángatja a zömmel alvó oroszán bajuszát (Bokros Lajos kifejezése az unióról).

Az unió pedig nem azért bírál, mert a hazaáruló ballibek eláztatják a magyar kormányt az unióban – hol lenne erre erejük? Nem is azért, mert az Európai unió vezetői balliberálisok – ez egyszerűen nevetséges, Merkel, Barroso jobboldali politikusok. A nyugat-európai *média* vezető fórumai sem a ballibek kezén vannak – a Die Weltet lekommunistázni igen nagyfokú – Antall Józsefre emlékezve – számárságra vall. Az Orbán-kormány által német–francia–osztrák cégeknek – sok esetben a korábbi szerződéseket megszegve, a magántulajdont sértő törvényekkel – okozott *gazdasági érdeksérelmek* persze számítanak az érdekelt tagállamok kormányainál, de a magyar kormány (és nem Magyarország!) ellen alapvetően nem rezsidedicit (Rogán Antal), hanem igenis *jogállamdeficit*-eljárások folynak. Mindez pedig előbb-utóbb egyre növekvő gazdasági hátrányokat is fog okozni Magyarországnak (nemcsak ideológiai elszigeteltséget), amelyet volt kommunista pártvezérek irányította ázsiai diktatúrákkal vagy arab abszolút uralkodókkal való flörtöléssel nehéz lesz kiegyenlíteni.

Orbán Viktor egyik kedvenc mondása, hogy ne azt figyeljétek, amit mondok, hanem azt, amit csinállok. Nagyon ügyesen lavírozott az unió különböző szervei között, kihasználva az unió bürokratikus mechanizmusait. Különböző trükkjeit az unióban eddig sokszor „bekajálták”, de most már egyre jobban felismerik a módszereit, és nem nagyon fogadják el azt az elvet, hogy a kormány szava nem úri becsületszó. Ezért fokozatosan elveszíti Nyugaton a hitelességét, a bizalmat, gyakorlatilag személyében is meglehetősen elszigetelődik a nemzetközi világ jelentős részében. Ez pedig nagyobb időtávtatban hátrányos Magyarország számára.

Úgy gondolom, Magyarország – Európa versenyképessége csökkenésének és öregedésének tényeit is figyelembe véve sem – nem szakadhat ki az európai kontinentális jogi kultúrából, bármennyire örül is az ilyen magyar tendenciáknak Lukasenکو elnök. Az Európai Unióból való kiválásunk pedig katasztrofális gazdasági hatásokkal járna, például a magyar mezőgazdaságra. Összességében – ha egy kicsit utánaszámol valaki az előnyöknek és a hátrányoknak – az unió egyértelműen előnyös számunkra, a kilépés, a teljes önállóság *nem*

reális alternatíva. A multik nélkül a magyar kis- és középvállalatok sem fejlődőképesek. Működőképes bankrendszer nélkül pedig nincs gazdasági növekedés egy piacgazdaságban, különösen a mai globális pénzügyi világkapitalizmusban. De ha teljes értékű tagjai akarunk lenni az uniónak, akkor nemzeti érdekeink megfelelő stílusban való védelme mellett *be kell tartanunk az európai jogközösség alapvető jogállami normáit*, amire nemzetközi egyezmények is köteleznek minket (és amelyeknek az alaptörvény is alávetette magát). Nem lehet az unióból minél több pénzt „kiszedni” (a támogatás nekünk „jár” jelszóval), ugyanakkor megsérteni annak alapelveit. Nem lehet már az ősmagyarokhoz hasonlóan „portyázni”, „sarcolni”, taslikat-sallereket osztogatni, igenis nem kézzel, hanem késsel és villával kell ennünk a kormányzásban is. Az sem igaz, hogy az unió vagy mondjuk Németország kereszténydemokrata kormánya szembe fordult volna a kereszténységgel, a nemzettel és a családdal. Az uralkodó értékek az unióban változatlanul ezek, még akkor is, ha toleranciát tanúsítanak más irányzatok iránt is.

Mindezen bírálat ellenére sem kellene a 2010 előtti kormányzást nagyon visszavágni – az impotenciát, a döntésképtelenséget, az agyonegyeztetést, a joggal való visszaélések tömegének eltűrését, a kötelezettségek elhanyagolását. *A szabadság igenis szüljön rendet és ne anarchiát.* Arról sem szabad elfeledkezni, hogy az Orbán-kormány egy sor *helyes célt* is maga elé tűzött, és számos helyes kormányzati intézkedést is tett. Számos olyat, amelyet a korábbi kormányok is szándékoztak, de a kétharmad hiánya, az állandósult vetélkedés és a Fidesz ellenzékben való hihetetlenül erős és módszereiben nem válogató ellenállása miatt nem voltak képesek megtenni. Vajon nem tűzte ki 2006-ban is az ún. Államreform Bizottság a nyugdíjrendszer reformját, a szociális ellátásban lévő visszaélések kiszűrését, az egészségügy vagy a felsőoktatás reformját? Nyilván nem azokkal a módszerekkel, mint a jelenlegi kormány, de mindenki tudta, hogy e körben gyökeres reformokra van szükség. Vajon nem helyes-e a kisebb parlament és az egyfordulós választás – már a felesleges költségek miatt is? Nem helyes-e az, hogy polgármester ne lehessen parlamenti képviselő, és így a helyi lobbierdekek ne cincálják szét az országos érdekeket? Vajon helyes volt 3200 önkormányzat Magyarországaént működni, a kormányzati közigazgatást dekoncentrált szervek tömegével végrehajtás-képtelenné tenni? Esetleg nagyszerűen működtek a kétfedelű kuratóriummal a média-közalapítványok, nem voltak sokszor működésképtelenek? A második Orbán-kormány – persze ennek hátrányai is vannak – *sokkal döntésképesebb*, mint elődjei, emellett tervszerűen, átgondolt stratégiával fejleszti a közszolgálatot (lásd az ügyfélbarát e-közigazgatás eredményeit). A gazdaságban is vannak eredmények, például a költségvetési hiány csökkentésében, az államadósság – persze csak rövid távon való – kismérvű és ciklikus csökkentésében, a közmunka-foglalkoztatás növelésében. Szerintem az adópolitikában is – leszámítva a kormányzati túlzásokat (például az egykulcsos jövedelemadó technikai intézményének alaptörvényben való rögzítését és a sok-sok burkolt különadót) – helyes elképzelés a munkateljesítménnyel összefüggő adók csökkentése és az adóteher fogyasztásnál való növelése. Igenis szükség van termelésre, a munka becsületének helyreállítására, nemcsak pénzügyi manőverekre (persze például tőzsdespekuláció nélkül sincs modern piacgazdaság).

Mint ahogy erre már többen rámutattak (maga Tavares is egy interjúban), a probléma nem is annyira a célokban, hanem inkább a túlzásokkal és a módszerekkel van. Helyre kell állítani az európai jogközösség normáinak megfelelő jogállamot Magyarországon, de egy olyan jogállamot, amely egyben hatékony is. Erős, intelligens, de önkorlátozó modern kormányzásra van szükségünk. Az állam egy polgári társadalomban csak szubszidiárius szerepet tölthet be, nem vállalkozhat társadalomirányító szerepre. A jelenlegi kormányzati rendszer és működés tehát *módosítandó*.

Orbán Viktor Tusnádfürdőn kimondta a lényegét, *a magyar alaptörvény nem liberális alkotmány*. Ez a probléma gyökere, ugyanis az uniós alapszerződés egyértelműen a liberális jogállamfelfogás alapján áll. A csatlakozási szerződésben viszont Magyarország alávetette magát ennek az értékrendnek, amelyet így az alaptörvény és a hozzá kapcsolódó sarkalatos törvények *sértenek*. Ezért az unió különböző szervei a jövőben is kifogásolni fogják a magyar alkotmányos struktúrát.

Nem hiszem, hogy a 2014-es parlamenti választások után újra kétharmados többséggel fognak Magyarországon kormányozni. Ha igen, és a jelenlegi kormánykoalíciónak lesz ismét kétharmados többsége, sajnos fennáll az esély arra, hogy az eddigi népnemzeti *radikális kormányzás*, a permanens háborús magatartás folytatódik. Szerintem azonban Európa közepén nem lehet tartósan Belorusszia-szerűséget csinálni, és voltaképp hosszabb távon a Fidesznek is elemi érdeke lesz az állandósult rohanás befejezése és az ad hoc döntések mellőzésével a stabilitás megteremtése. Ezt a jelenlegi kormányból is sokan felismerik – lásd például Navracsics Tibor, Martonyi János, Pintér Sándor vagy Varga Mihály különböző nyilatkozatait. Ha pedig a balliberális pártszövetség (mert előbb-utóbb lesz ilyen pártszövetség) szerez kétharmados többséget (amelyre én esélyt jelenleg nem nagyon látok), módja van az alaptörvény és a sarkalatos törvények megsemmisítésére és a 2010 előtti állapot helyreállítására (de akkor a radikális jobboldal az utcán fog a kormányzás destabilizálásával próbálkozni).

A legvalószínűbb viszont valamely oldal *egyszerű többsége*, amelyre a fennálló kormánykoalíciónak a jelenlegi adatok szerint nyilván több esélye van, mint az ellenzéknek. Egy megváltozott, mondjuk, szoros többségű parlamenti helyzet viszont alkalmat adna a *nemzeti minimumban való megegyezésre*. (Orbán a túlerő birtokában nyilván semmilyen párbeszédet nem folytat – győztes meccset döntetlenre nem adunk –, de ha a túlerő megszűnik...?) Több politológiai szakértő szerint az ún. jobb- és ún. baloldal hívei közötti viszony olyan mértékben elmérgesedett, hogy erre nincs esély, de racionálisan – ahogy Kis János rámutatott – ez az egyetlen lehetőség Magyarország stabilizálására és kiegyensúlyozott fejlődése alapjainak megteremtésére.¹³ Nyilván nem kell összecsókolózni, de néhány alapkérdésben meg kellene egyezni, párbeszédet kellene folytatni. Ez azonban lehetetlen akkor, ha az egyik oldalról a kormányt „lefasztyázzák”, az ellenzék pedig a másik oldalról „lehazaárulózzák”.

A Fidesz–KDNP számára annak a felismerésnek kellene megélnie, hogy ideje lenne a radikális félpolgári rohamozó mozgalom pártjából valóban *kereszténydemokrata polgári európai párttá* válnia. (Nem véletlen sajnos, hogy az első Orbán-kormány időszakával szemben mostanában a Fidesz szakértői egyre kevésbé alkalmazzák a „polgári Magyarország” kifejezést.) Már Németh Lászlóéknak–Illyés Gyuláéknak is rá kellett jönniük, hogy megvalósíthatatlan a kapitalizmus és a szocializmus közti népnemzeti magyar harmadik út. A kurucos hőhullámok, az önkényes konfliktuskeresés, a „portyázások”, a „sarcolások” és a „taslizások-sallerezések” után a nemzeti érdekeket következetesen képviselő, de az európai kultúra, az európai civilizáció értékeit is ténylegesen elfogadó kormányzásra van szükség. Ehhez *önkorlátozással* a jogállamiságon és a demokratikus jogokon elkövetett *sérelmek orvoslására* van szükség akkor is, ha 2014-ben megnyerik a választásokat. A hatékonyságot, a politika célok elérését csakis jogállami eszközökkel szabad elérni. Mindenekelőtt vissza kell állítani az Alkotmánybíróság teljes hatáskörét, meg kell szüntetni a bírói szervezetbe való beavatkozásokat, reális mértékű, ún. ellenhatalmi kontrollt kell ismét kiépíteni (de az 1990 előtti túlzások nélkül). Meg kell változtatni a kormányzati technológiát és a kommunikációs stílust, fel kell hagyni az arroganciával – azaz keresztényként kellene viselkedni (akit megdobnak kővel, dobja vissza kenyérrel). Az Európai Unióval

pedig – mintegy ordító egéerként – nem harcolni kell, hanem az érdekegyeztetés kompromisszumos módszereivel kell keresni a nemzeti érdekek érvényesítésének lehetőségeit (de nem utólagosan – eleve jogállami törvényeket kell elfogadni, és akkor nem kell utólag alkudozni a Velencei Bizottsággal). Ez nem behódolás a „globális fiskális kapitalizmus” előtt, hanem a *realitásoknak megfelelő kormányzati magatartás*.

Az ún. balliberális oldalnak pedig azt kell belátnia, hogy egyszerű többsége esetén az alaptörvényt, illetve a sarkalatos törvényeket jogállami eszközökkel, alkotmányos módon nem tudja megsemmisíteni. Azt, hogy egy kismértékű parlamenti többség az ország alkotmányát sommásan nem létezőnek, közjogilag érvénytelennek minősítse, az Európai Unió sem fogadná el, az országon belül pedig folyamatos és tömeges zavargásokra vezetne. Jogállami eszközökkel a kormányon kívüli államhatalmi ágak hosszabb távra kinevezett vezetőit sem lehet egyszerűen csak eltávolítani. Az alaptörvényt és a sarkalatos törvényeket persze az előzők szerint – a jogállami, illetve demokratikus deficit megszüntetése érdekében – módosítani kell, de az 1990 előtti állapot sem állítható vissza 2014-ben. Az alaptörvény módosításhoz viszont szükséges a Fidesz–KDNP hozzájárulása is. Más szóval ebben az esetben meg kell egyezni a Fidesszel az alaptörvény és a sarkalatos törvények részleges módosításáról. Ideje lenne már befejezni az Alaptörvény kapcsán kialakult „közjogi hidegháborút”.

Nyilván nem kell egymás keblére borulni, de ilyen minimummegegyezés, *a kormányzás középpútra kerülése* nélkül ismét a magyar balsors fog a Kárpát-medencében érvényesülni. Azért a kormányzati sikerpropaganda ellenére (Magyarország jobban teljesít!) azt látni kell, hogy a valódi gazdasági problémákat egyelőre magunk előtt toljuk (Chikán Attila), nincs megfelelő mértékű növekedés, valóban új beruházás, befektetés, a vállalkozási szektorban való foglalkoztatás nem nő, az elszegényedés egyre erősebb, a fiatalabb lakosság legkreatívabb rétege külföldön keres boldogulást. Versenyképességünk ténylegesen nem nő, hanem akár csak Közép-Európát nézve is *csökkent*. A lakosság többségének pedig szerintem elege van a két évtizede tartó politikai hidegháborúból. Szabadságharc, akciózás helyett nyugalomra, kiegyensúlyozott közéletre, a túlpolitizáltság megszüntetésére, kiszámíthatóságra vágyunk – ez az igazi közjó, a valós magyar közérdek. Legyen centrális erőter nélkül is nemzeti együttműködés, vagy ahogyan az Alaptörvény szól: legyen béke, szabadság, egyetértés.

1 Lásd Magyarország kormányzása 1978–2012. Park Kiadó, Budapest 2012., különösen 224–228. old.

2 Lásd A túlzások dialektikája. Polgári Szemle, 2012/3–6.

3 No persze ez erős túlzás és lényegében az ún. elszámoltatást kívánta alátámasztani. A három kormánybiztossal, illetve miniszterelnöki biztossal – Balsai István, Papcsák Ferenc, Budai Gyula – nagy dérrrel-durrall indult elszámoltatási kampány a tények világában teljes kudarccal zárult. (A „nagyhalakat” – főleg Gyurcsány Ferencet – nem sikerült „elkapni”.) Természetesen a Fidesz–KDNP igen rossz gazdasági helyzetben vette át az ország vezetését, a jóléti rendszerváltás szocialista programja megbukott, de a Bajnai-féle válságkezelő kormányzás az államcsőd közeli veszélyét elhárította. A magyar közigazgatás színvonala kétségkívül romlott, de hogy működőképes maradt,

az is bizonyítja, hogy zökkenőmentesen lebonyolította a 2010 őszi önkormányzati választásokat, és képes volt ellátni az EU soros elnökségéből ránk háruló többletfeladatokat is.

4 Az első és második Orbán-kormány intézkedéseiben-törvényeiben igen sok hasonló vonás van – például a büntetőjog szigorítása, dohányzás elleni fellépés stb.

5 A nacionalizmus terminológiáját nem pejoratív értelemben használom.

6 Az ún. governance governmentté való átalakításának élharcosa a 2000-es évek második felében Stumpf István volt. Lásd például a Neoweberi állam és a jó kormányzás. Nemzeti Érdek, 2008/3.

7 Abban azonban szerintem a kormánynak igaza van, hogy a közszolgáltatások terén korábban túlzásba vittük az egyébként általában feltétlenül szükséges privatizációt.

8 Visszatérés ez a feudális alapú paternalizmushoz: az embereinkről gondoskodni kell. De azért egy olyan koncessziós pályázat, ahol kiíraskor ugyancsak csekély a nyereség és szűk a tevékenységi kör (talán, hogy a nem bennfenteseket elriassa a pályázástól), majd a pályázat lezárása után az árrést törvénnyel majd háromszorosára növelik, a dohánytermékek mellett pedig kiterjesztik az áruválasztékot újságra, édességre, fagyalatra, majd alkoholra is, illetve lehetővé teszik – egyedül az országban – az éjszakai italárúsítást, tényleg bravúros megoldás. Olyan bravúr azonban, amely Dél-Amerikában szokott előfordulni, de ott lőnek is érte. Most már csak az jöhet, hogy a nemzeti trafikokban nyerőgépeket is el lehet helyezni, és talán majd a szexipar is lehetőséget kap. Nem így kell nemzeti burzsoáziát, középosztályt építeni. A nemzeti trafik lejáratja a valódi nemzeti gondolatot.

9 „Ki játszik ilyet, majd megmondom milyet”. Rádai Eszter interjúja Magyar Bálinttal, Mozgó Világ, 2013/5.

10 A lakosság jelentős része „vágyik” a karizmatikus vezetőre. Gondoljuk végig: Horthy Miklós kb. 25 évig volt kormányzó Magyarországon – a Szent Koronával megkoronázott királyt fegyverrel kiűzve. Nem volt arisztokrata. De már tizenöt évi kormányzás után a feleségéről akarták elnevezni Budapesten a XIII. kerületet, és a fiát szinte közfelkiáltással választották meg kormányzóhelyettesnek.

11 Lásd Lánczi András: A jog és politika határán. Kommentár, 2010/6., Az állam újraértelmezése. Nemzeti Érdek, 2011/1., G. Fodor Gábor: Új mércék. Tíz tézis a második Orbán-kormány első évéről. Nemzeti Érdek, 2011/1.

12 Valamikor a Fidesz jól tudta, hogy ez az azonosítás politikai manipuláció. Idéznék a Fidesznek az Antall-kormány első száz napját értékelő 1990. szeptemberi nyilatkozatából: „A kormányon lévő pártok... nagyon hajlamosak rá, hogy a kormány fölött gyakorolt kritikát úgy utasítsák el, mintha az ellenzék vagy a sajtó Magyarország presztízsét ásná alá, magát a magyar nemzetet támadná. Az ilyen megnyilvánulások nem sok jót ígérnek a demokrácia jövőjére nézve. Az ilyen magatartás arra utal, hogy a kormánypárt vezetői hajlamosak összetéveszteni pártjukat és választóikat az országgal, a nemzettel.”

13 Lásd Kis János Agyaglábakon című interjút. Népszabadság, 2013. június 15.

Tetszik 21 ember kedveli. Az ismerőseid közül te lehetsz az első.

Kapcsolódó írások:

1. **Sárközy Tamás: Az újraértékelendő államszervezetünkről** Az állam szerepével kapcsolatos mindig is ciklikusan felerősödő vitát –...
2. **Sárközy Tamás: Amit nem láttunk, de ma már látszik a sportban** Sárközy Tamás Amit nem láttunk, de ma már látszik a...
3. **Sárközy Tamás: A sport mint nemzetstratégiai ágazat** Legutóbb 2009 őszén írtam e folyóiratban a sportról (Mozgó Világ,...
4. **Sárközy Tamás: Egy év után** Sárközy Tamás Egy év után A kormányzás átalakításának tapasztalatairól...
5. **Sárközy Tamás: A kormányzás modernizálásáról** Sárközy Tamás A kormányzás modernizálásáról I. A kormányzás jellegének...

Cimkék: **Sárközy Tamás**